

Отримано: 03 листопада 2016 р.

Прорецензовано: 14 листопада 2016 р.

Прийнято до друку: 21 листопада 2016 р.

Скрипник М. І., Григоревська О. О. Місце позикової політики в складі політики господарювання підприємства / М. І. Скрипник, О. О. Григоревська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. – Острог: Вид-во НУ«ОА», грудень 2016. – № 3(31). – С. 180–185.

УДК: 657.1

JEL Classification: M 49

Скрипник Маргарита Іванівна,

доктор економічних наук, завідувач кафедри обліку і аудиту,

Григоревська Олена Олександрівна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту,

Київський національний університет технологій та дизайну

МІСЦЕ ПОЗИКОВОЇ ПОЛІТИКИ У СКЛАДІ ПОЛІТИКИ ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

У статті обґрунтовано важливість розробки на підприємствах політики господарювання та виділення в ній складових позикової політики з метою вдосконалення підходу до організації бухгалтерського обліку. Визначено, що позикова політика об'єднує елементи облікової, договірної, податкової політики з метою залучення і використання позикового капіталу для забезпечення його облікового відображення, аудиту й економічного аналізу.

Ключові слова: політика господарювання, фінансова політика, облікова політика, позикова політика, елементи позикової політики.

Скрыпник Маргарита Ивановна,

доктор экономических наук, зав.кафедры учета и аудита,

Григоревская Елена Александровна,

кандидат экономических наук, доцент кафедры учета и аудита,

Киевский национальный университет технологий и дизайна

МЕСТО ЗАЕМНОЙ ПОЛИТИКИ В СОСТАВЕ ПОЛИТИКИ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье обоснована важность разработки на предприятиях политики хозяйствования и выделение в ней составляющих заемной политики с целью усовершенствования подхода к организации бухгалтерского учета. Определено, что заемная политика объединяет элементы учетной, договорной, налоговой политики с целью привлечения и использования заемного капитала для обеспечения его учетной отобразення, аудита и экономического анализа.

Ключевые слова: политика хозяйствования, финансовая политика, учетная политика, заемная политика, элементы заемной политики.

Margarita Skrypnyk,

Ph.D., head of accounting and auditing,

Elena Hryhorevska,

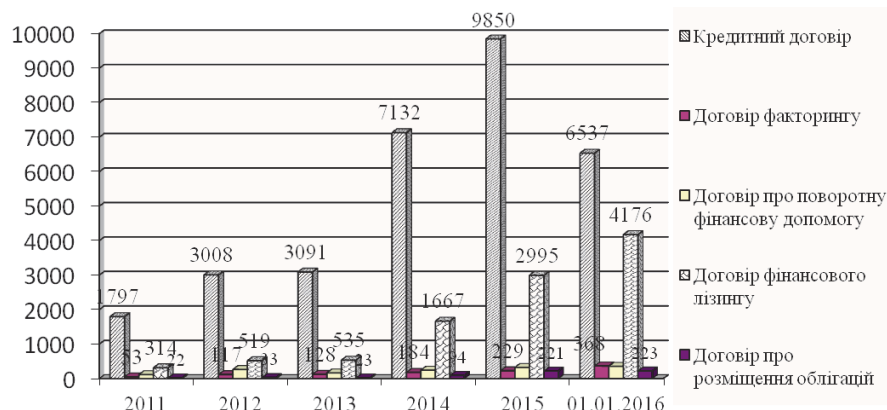
Ph.D., assistant professor of accounting and auditing, Kyiv National University of Technology and Design

PLACE THE BORROWING POLICIES IN ECONOMIC POLICIES OF ENTERPRISE

The article substantiates the need to develop the enterprise policy management and identification of elements in it borrowing policies to improve approaches to accounting. Found that borrowing policies combining elements of accounting, contractual, tax policy formation and leverage it for your display, control and economic analysis

Key words: economic policy, financial policy, accounting policy, borrowing policies, elements of borrowing policy.

Постановка проблеми. Визначення позикового капіталу як специфічного об'єкта системи бухгалтерського обліку передбачає побудову ефективної системи його облікового відображення, управління формуванням та використанням. Проте за даними Національного банку НБУ станом на 01.01.2016 р. структура позикового капіталу підприємств України характеризувалася наявністю прострочених кредитів та позик загальним обсягом 64507,00 млн грн за всіма галузями промисловості, що становить 11,18% від обсягу отриманих кредитів та позик. Лідерську позицію серед видів економічної діяльності за обсягами заборгованості займає переробна промисловість, обсяг простроченої заборгованості становить 15844,00 млн грн (24,56% обсягу всієї простроченої заборгованості) [17]. Зростаючий обсяг простроченої заборгованості призводить до відкриття судових справ, кількість яких щороку зростає, відповідно за кожним елементом позикового капіталу (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка судових рішень за договорами про залучення позикового капіталу у зв'язку з порушенням юридичними особами їх умов або неналежного виконання за 2011-01.01.2016 рр. Побудовано за даними [2]

Наведені вище дані свідчать про неефективну політику управління операціями із залучення, використання, повернення позикового капіталу підприємством та є важливою основою розробки позикової політики підприємства, а також узгодження її положень із обліковою політикою підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи поставлену проблему, нами встановлено, що дослідники приділяли увагу загальним питанням організації бухгалтерського обліку та питанням облікової політики загалом. Зокрема, І. Розумайкіна [10, с. 38] та Т. Лозова [5, с. 59] дотримуються позиції, що облікова політика початково орієнтується «не на пошук ефективних форм організації персоналу й розширення складу і використання інформаційних облікових моделей, не на розвиток обліку в інтересах системи управління». «Управлінська спрямованість облікової політики має зміст, так як впливає на процеси господарювання», – зазначають П. Житний [3, с. 62–63] та В. Нотченко [6]. Зазначені позиції дослідників свідчать про доцільність відображати в обліковій політиці принципи управлінської спрямованості, що викликає необхідність охоплення нею розширеного кола цілей, вирішення яких може торкатися стратегічного напрямку зростання ефективності господарювання. Через значну кількість досліджень проблем формування облікової політики залишають неврахованими та недостатньо розробленими питання змісту та складових позикової політики підприємства.

Мета і завдання дослідження – обґрунтувати необхідність розробки на підприємстві політики господарювання, ідентифікувати в ній елементи позикової політики для вдосконалення підходів до організації бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу. З метою обґрунтування доцільності розробки на підприємстві елементів позикової політики важливо вмотивувати необхідність виділення у складі зобов'язань підприємства такої складової як позиковий капітал. Дослідження дали можливість встановити, що позиковий капітал слід формувати на засадах строковості, поверненості та платності. Тому, виходячи із наведених характеристик до складових позикового капіталу із усього переліку зобов'язань підприємства, слід віднести кредити, облігаційні позики, зобов'язання за договором факторингу, операції, пов'язані із фінансовим лізингом та поворотною фінансовою допомогою. Інші складові зобов'язань, які нами не віднесено до складових позикового капіталу, пропонуємо віднести до складу інших зобов'язань.

З метою доведення необхідності поділу зобов'язань на позикові та інші узагальнено інформацію, наведену у фінансовій звітності (Форма № 1 «Баланс» (Звіт про фінансовий стан) підприємств переробної промисловості (виробництво продуктів харчування), оскільки, як свідчать дані НБУ, обсяги залучення позикового капіталу щороку зростають саме на таких підприємствах. На основі Форми 1 «Баланс» нами узагальнено показники, наведені в пасиві 110 досліджуваних підприємств України за такими складовими: обсяги власного капіталу та залученого в розрізі позикового, інших зобов'язань, а також значень валюти балансу. Шляхом використання методу порівняння визначено, що більшість підприємств, де обсяги інших зобов'язань, які нами не віднесено до позикових, перевищують об'єм позикових зобов'язань. Наприкінці звітної періоду ймовірно матимуть збиток як фінансовий результат. Проте підприємства, склад пасиву яких має більші обсяги позикового капіталу – прибуток. Для доведення гіпотези про щільність взаємодії між фінансовими результатами та обсягом позикових зобов'язань використано методи регресійно-кореляційного аналізу, зокрема непараметричні моделі аналізу, щільність зв'язку у яких характеризують коефіцієнт асоціації, контингенції та колігації. Їх розрахунок проводять із застосуванням таблиці із зазначенням альтернативних ознак. Таблиця в цьому випадку має такий вигляд (таблиця 1):

Таблиця 1.

Дані статистичних спостережень

Фінансовий результат	Інші зобов'язання < ПК	Інші зобов'язання > ПК	Разом
Прибуток	30 a	9 b	39
Збиток	6 c	65 d	71
Разом	36	74	110

Джерело [11].

Таблиця містить результативні показники – прибуток і збиток, а також альтернативні ознаки, що проявляються у співвідношенні між позиковими та іншими зобов'язаннями. Результат групування показав, що із 110 підприємств, за умови перевищення позикових зобов'язань, отримують прибуток тридцять підприємств вибірки, а шість відповідно збиток. У випадку протилежної ситуації – дев'яти характерний прибуток, а шістьдесяти п'яти – збиток. Отже, для дев'яносто п'яти підприємств (86,4% від загальної кількості) наведена гіпотеза дотримана. Підтвердимо твердження шляхом перевірки щільності зв'язку.

$$\text{Коефіцієнт асоціації} = Q = \frac{a \times d - b \times c}{a \times d + b \times c} = \frac{30 \times 65 - 9 \times 6}{30 \times 65 + 9 \times 6} = \frac{1894}{2006} = 0,94 \quad (1.1)$$

Коефіцієнт колігації:

$$\text{Коефіцієнт колігації} = W = \frac{\sqrt{(a \times d)} - \sqrt{(b \times c)}}{\sqrt{(a \times d)} + \sqrt{(b \times c)}} = \frac{\sqrt{(30 \times 65)} - \sqrt{(9 \times 6)}}{\sqrt{(30 \times 65)} + \sqrt{(9 \times 6)}} = 0,71 \quad (1.2)$$

Коефіцієнт контингенції:

$$\text{Коефіцієнт контингенції} = K = \frac{a \times d - b \times c}{\sqrt{(a+b) \times (c+d) \times (a+c) \times (b+d)}} = \frac{35 \times 65 - 9 \times 6}{\sqrt{(30+9) \times (6+65) \times (30+6) \times (9+65)}} = \frac{1896}{2715} = 0,70 \quad (1.3)$$

Значені розрахункові показники дозволяють оцінити щільність зв'язку між досліджуваними параметрами. Їх значення повинно перевищувати 70%. Тоді вважають, що наявний тісний зв'язок між параметрами. Способом перевірки розрахунків є виконання нерівності: $Q > W > K \geq 0,70$. Відповідно до наших розрахунків таке співвідношення виконують так: $0,94 > 0,71 > 0,70 \geq 0,70$.

Тому розрахунки дають можливість підтвердити відповідність коефіцієнтів нормативам та стверджувати про щільний зв'язок між досліджуваними параметрами (фінансовим результатом та обсягом позикових та інших зобов'язань), що своєю чергою доводить необхідність виділення зі складу залученого капіталу позикового, а також інших зобов'язань. Підтверджує необхідність оперативного управління обсягами позикових зобов'язань шляхом реалізації позикової політики для проведення аналітичного забезпечення та контролю за формуванням, а також використанням позикових зобов'язань, мінімізації ризику отримання від'ємних фінансових результатів, штрафних санкцій через несвоєчасне погашення зобов'язань та витрат, пов'язаних із їх формуванням.

На рис. 2 зображені складові політики господарювання, одним із елементів якої нами виділено позикову політику. Необхідність такого поділу спричинена різною спрямованістю політики господарювання: від економічної складової до забезпечення реалізації технологічного процесу діяльності [4].

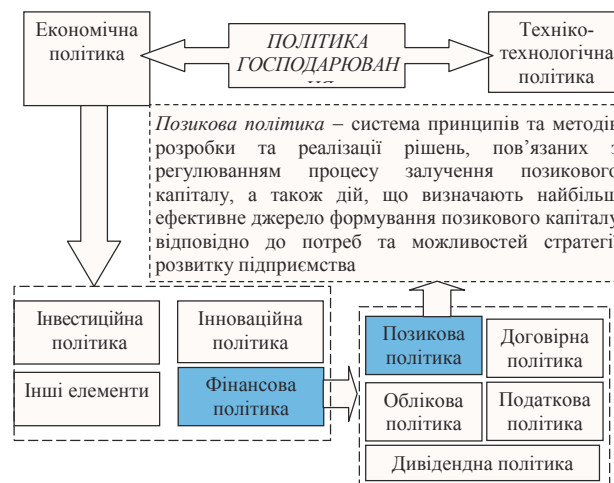

Рис. 2. Позикова політика як складова політики господарювання підприємства

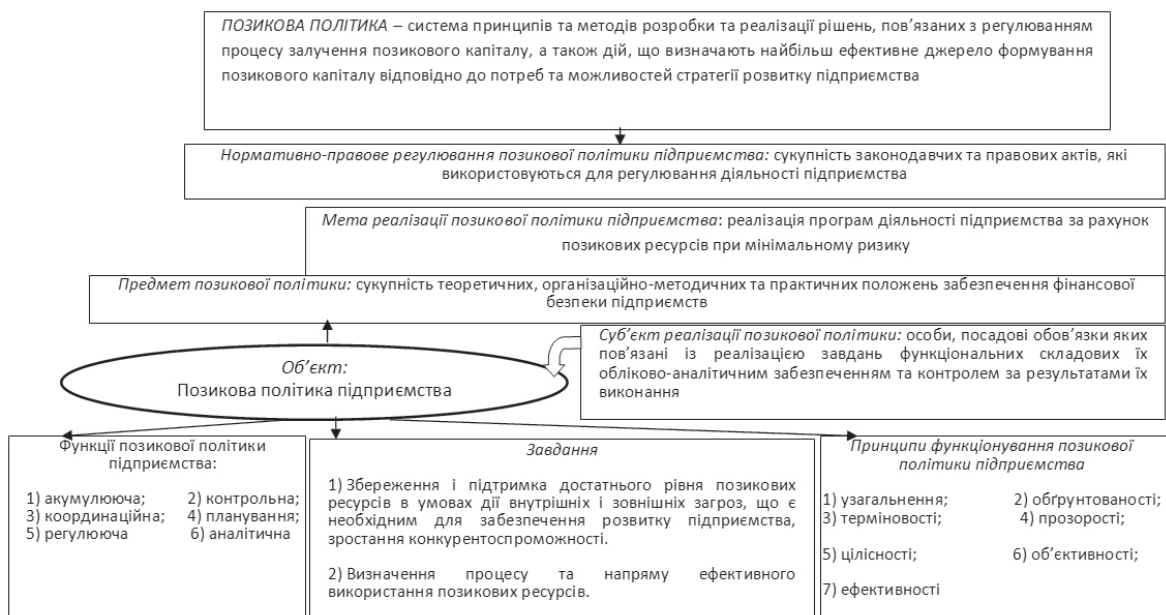
Наведені елементи політики господарювання не можуть ефективно функціонувати та формуватися окремо від кожної складової. Вважаємо, що в основі діяльності підприємства є фінансова політика, яка забезпечує реалізацію економічної політики підприємства. Вона проявляється у формуванні та використанні фінансових ресурсів, регулюванні та оптимізації витрат і доходів, в управлінні грошовим оборотом тощо [6, с. 27].

Оскільки об'єктом нашого дослідження є позиковий капітал, а формування, використання та управління ним можемо віднести до напрямів позикової політики підприємства, що належить до складу фінансової політики, тому розглянемо саме цю групу політик. А для підтвердження необхідності консолідації облікової, податкової, договірної, позикової, дивідендної політик визначимо сутність та призначення останніх.

Перейдемо до їх характеристики. Зазначимо, що вперше в Україні глибоке дослідження положень договірної політики здійснила у своїй дисертації К. В. Романчук. Зокрема, автор характеризує її вибором підприємством положень договору для реалізації запланованих фінансових результатів та формування необхідної структури активів, використовуючи положення чинного законодавства та напрямів функціонування підприємства [12]. Професор М.Л. Пятов стверджує, що договірна політика – це використання можливостей різноваріантності видів договорів у господарській діяльності, які оформлюють господарські операції та визначають положення їх реалізації [9, с. 179]. На нашу думку, наведені підходи до визначення не суперечать один одному та доповнюють сутність договірної політики.

Зауважимо, що від того, які умови договору будуть в основі відображення фактів господарської діяльності, й залежатиме порядок їх відображення в системі бухгалтерського обліку і, як наслідок – формування фінансового результату.

На рівні підприємства також слід забезпечувати податкове планування та аналізувати можливі альтернативні варіанти здійснення податкових платежів. Тому зазначимо, що на мікрорівні податкову політику слід визначити як частину фінансової стратегії підприємства, що реалізується через вибір найефективнішого варіанту формування та здійснення податкових розрахунків у разі наявних альтернативах господарської діяльності.

Рис. 3. Елементи позикової політики підприємства

Ряд авторів стверджує, що облікову політику в частині податкової складової можна розглядати як Додаток до Положення про облікову політику або слід оформити як окремий документ. Є. Вилкова та М. Романовський зазначають, що облікову політику в частині податкової складової слід затверджувати як окремий документ на основі наказу [1, с. 333]. С. Питель зауважує про доцільність віднесення облікової політики в частині оподаткування до виняткових компетенцій управлінського персоналу підприємства. На думку дослідника, слід задокументувати інформацію в частині методичної складової облікової політики, яка найбільше впливає на відображення даних у фінансовій звітності, а значить і на її розшифрування заінтересованими користувачами [8, с. 139]. Тому зазначимо, що облікова, податкова та договірна політика впливають на формування та регламентацію позикової політики підприємства, а позикова політика впливає, окрім зазначених вище, на дивідендну. Тому регламентація позикової політики на під-

приємстві є важливим завданням оптимізації діяльності підприємства, оскільки від аналізу умов формування та використання позикового капіталу (які прописуються в договорі) залежить порядок облікового відображення даних операцій у системі бухгалтерського обліку та фінансовий результат підприємства.

Відповідно до сутності позикової політики підприємства можемо сформуванню її мету, специфічні ознаки, цілі та принципи реалізації. Вважаємо, що сутність позикової політики підприємства проявляється в реалізації ряду задач, що забезпечують досягнення стратегії розвитку підприємства. Тому можемо сформуванню елементи позикової політики підприємства, що забезпечить її ефективну реалізацію, оперативність управління та формування управлінських рішень для мінімізації ризиків формування та використання позикового капіталу (рис. 3).

Виходячи з порядку організації облікової політики, доцільно виділити таку систему організації позикової політики підприємства та визначити її основні елементи (рис. 4).

Рис. 4. Складові позикової політики підприємства

У методичному аспекті слід передбачити складові елементи позикового капіталу на основі їх класифікації, що забезпечить своєчасність та правильність відображення в системі бухгалтерського обліку; визначити методи оцінки елементів позикового капіталу; порядок документального оформлення та своєчасного відображення в бухгалтерському обліку операцій із формування позикового капіталу та його повернення; нарахування відсотків за елементами позикового капіталу та порядок організації контролю за термінами оплати зобов'язань за ним; розрахунок податкових зобов'язань, пов'язаних із реалізацією господарських операцій із формування та використання позикового капіталу, а також операцій із забезпечення оформлення даних про проведені операції в бухгалтерській звітності. Технічна складова позикової політики повинна передбачати виділення в робочому плані рахунків, що пов'язані із обліком позикового капіталу; формування порядку організації інвентаризації зобов'язань за позиковим капіталом для забезпечення своєчасності його погашення і рівномірного включення витрат за виплатою відсотків за позиковим капіталом; забезпечення оформлення графіку документообігу в частині операцій, пов'язаних із залученням та погашенням позикових зобов'язань; розробку внутрішньої документації з метою відображення досліджуваних операцій. Зазначимо, що організаційна складова позикової політики має передбачати занесення до посадових інструкцій обов'язків працівників бухгалтерської служби, аналітичного підрозділу, менеджменту підприємства, про організацію та забезпечення облікового відображення господарських операцій, пов'язаних із формуванням та використанням позикового капіталу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Статистичні дані дали можливість встановити щорічне збільшення обсягу простроченої заборгованості за всіма елементами позикового капіталу, що призводить до відкриття судових проваджень. Це свідчить про неефективність системи управління позиковим капіталом та є передумовою для розробки позикової політики підприємств. Нами встановлено місце та роль позикової політики у складі політики господарювання, що стало передумовою для встановлення суті позикової політики підприємства, визначення мети її реалізації, суб'єктів реалізації, об'єкту

та предмету позикової політики, а також принципів та функцій. Виділення особливих складових позикової політики дало можливість встановити зв'язок позикової політики підприємства з обліковою політикою, що дозволило звести до мінімуму повторюваність дій, що виконуватимуться в межах її впливу.

Література:

1. Вылкова Е. Налоговое планирование : учебник / Е. Вылкова, М. Романовский. – СПб. : Питер, 2004. – 634 с.
2. Єдиний державний реєстр судових рішень : станом на 30.01.2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua>.
3. Житний П. Системний аспект облікової політики / П. Житний // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 1. – С. 62–65.
4. Зеленіна О. О. Позиковий капітал підприємства : проблеми відображення в обліковій політиці [Електронний ресурс] / О. О. Зеленіна // Міжнародний збірник наукових праць. – 2010. – № 2. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ptmbo/2010_2/17.pdf.
5. Лозова Т. І. Облікова політика : проблеми формування / Т. І. Лозова, Г. Ю. Олійник // Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. – 2009. – № 1(17). – С. 59–70.
6. Нотченко В.В. Содержание и составляющие экономической политики предприятия [Електронний ресурс] / В.В. Нотченко // Сборник научных трудов «Социально-экономические проблемы развития России и процессы глобализации: потенциал возможного», СПб. : Институт бизнеса и права, 2007. – С. 253–258. Режим доступу : <http://www.ibl.ru/konf/061207/index.shtml>.
7. Нікішина О. В. Формування соціально орієнтованої фінансової політики в хлібопекарській промисловості: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.01 / О. В. Нікішина. – Одеса, 2005. – 20 с.
8. Питель С. Облікова політика як інструмент податкового планування / С. Питель // Економічний аналіз – № 6. – 2010. – С. 138–140.
9. Пятов М. Л. Учетная политика организации : учебное пособие / М. Л. Пятов. – М. : Велби, Проспект, 2008. – 192 с.
10. Розумайкіна І. Облікова політика як складова загальної стратегії управління підприємством / І. Розумайкіна // Економіст. – 2010. – № 5. – С. 38–41.
11. Розраховано на основі аналізу фінансової звітності за 2015 рік 110 підприємств харчової промисловості України та пояснювальних записок до неї [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua/db/participant>.
12. Романчук К. В. Організація та методика бухгалтерського обліку договірному процесу (на прикладі діяльності промислових підприємств України) : дис... канд. екон. наук : 08.06.04 / К. В. Романчук. – К., 2005. – 250 с.
13. Статистичні дані Національного банку України // [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=84961.